

Доповідь президента Національної академії правових наук України О. В. Петришина про основні результати діяльності академії у 2016 р.

2016 рік був дуже складним як для країни, так і для нашої академії. Водночас минулого року було зроблено багато важливих справ, що становитимуть підґрунтя необхідних змін на майбутнє, розпочато нові проекти та визначено нові напрями діяльності академії. На початку року набув чинності найбільш важливий для академії Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який розроблявся за безпосередньою участю наших науковців. Понад рік у постійному режимі члени академії займалися доопрацюванням його проекту. Закон прямо закріпив існування та правовий статус галузевих академії наук, гарантії їх самоврядності та статус головного розпорядника бюджетних

коштів, організаційну побудову та процедури виборів тощо.

Протягом року у Верховній Раді України відбулося декілька парламентських та комітетських слухань з питань розвитку освіти і науки, їх фінансування, розвитку інновацій та захисту інтелектуальної власності, на яких ми постійно відстоювали інтереси академії. Під головуванням Прем'єр-міністра України В. Б. Гройсмана було проведено низку нарад щодо розвитку академічної науки та розроблення концепції реформування наукової сфери, у роботі яких взяли участь Міністр освіти і науки України Л. М. Гриневич, президенти НАН України та галузевих академії наук, ректори провідних ВНЗ України.

Відбулося декілька спільних нарад НАН України та галузевих академій наук, на яких було вироблено спільні позиції щодо імплементації положень Закону, змін у підготовці наукових кадрів, фінансуванні наукових досліджень, узгодженні статутних норм тощо. Національна академія правових наук України є активним учасником цього процесу.

Отже, держава остаточно визнала важливість існування як університетської, так і академічної науки. Подібні установи ефективно працюють у багатьох країнах світу (Чехія, Польща, Китай, Німеччина тощо).

Національна академія правових наук України на наступний рік не лише отримала державне фінансування, а й домоглася його збільшення на 30%, що дозволить профінансувати на мінімальному рівні всі необхідні видатки, в тому числі академічні виплати. У 2016 р., найбільш складному, академія отримала 23,8 млн грн. Загалом через брак коштів за останні два роки було скорочено близько 25% співробітників. Державним бюджетом на 2017 р. передбачено фінансування у розмірі 31,4 млн грн. Із метою підвищення прогнозованості Державного бюджету Міністерство фінансів України починаючи з 2017 р. планує запровадити середньострокове прогнозування фінансування державних витрат, це потрібно усім нам ураховувати та відповідним чином планувати власний розвиток.

Протягом кількох останніх років увага установ академії акцентується на необхідності пошуку додаткових джерел фінансування наукових досліджень. Наукові установи академії шля-

хом укладення господарських договорів на виконання наукових досліджень, проведення експертиз надають послуги наукового та юридичного характеру зацікавленим державним та недержавним організаціям. Так, у 2016 р. власні надходження всіх установ академії становили 4 млн 278 тис. грн. Лідером є Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, який заробив за 2016 р. 1 млн 323 тис. грн.

Одним із важливих напрямів розвитку академії має стати участь у міжнародних та вітчизняних конкурсах наукових проектів (грантах). Це відносно новий та складний для нас напрям. Лише протягом 2016 р. президія академії виграла два гранти на міжнародних конкурсах наукових проектів, що дозволило залучити додаткове фінансування на загальну суму близько 500 тис. грн. Перший грант «Толерантність у постконфліктних суспільствах» здійснювався за фінансової підтримки Robert Bosch Foundation. За його результатами отримано окрему подяку від Фонду за якість проведення проекту. У межах другого гранту Міжнародного Вишеградського Фонду «Конституційна реформа в Україні в сфері місцевого самоврядування: уроки від країн Вишеградської четвірки» було проведено міжнародну наукову конференцію, в роботі якої взяли участь як представники вітчизняної науки, так і провідні фахівці від усіх країн Вишеградської групи та Литви.

У 2016 р. на підставі оновленого законодавства про науку академія розробила та затвердила в Міністерстві юстиції України нову редакцію Статуту, який деталізував норми закону щодо

діяльності академії, врахував її 20-річний досвід та запровадив нові необхідні правила. Усі науково-дослідні інститути академії відповідно розробили та зареєстрували свої власні статuti.

Стратегією розвитку академії та її інститутів мають стати реформування правової науки, запровадження інновацій, інтеграція університетської науки, входження в європейський науковий простір. Усі наукові установи академії мають стати провідними центрами наукових досліджень у відповідних сферах. Інститути повинні провадити активну політику розвитку, створювати нові підрозділи, досліджувати нові та актуальні проблеми, запрошувати талановитих науковців, установлювати постійні контакти з провідними науковими установами з усього світу, пропонувати нові інноваційні підходи. З цього випливає ключове завдання – кожному інституту необхідно розробити власну програму розвитку на найближчі роки, приміром – на 5 років.

Уперше за новими правилами відбулися вибори директорів Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування (колективом науковців обрано С. Г. Серьогіну) та Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку (обрано С. В. Глібка). Відповідно до законодавства академія повинна укладати з директорами контракт. Така процедура чекає на кожного директора інституту.

Належні умови матеріального та соціального забезпечення працівників інститутів сьогодні передбачають необхідність включення інститутів академії до Державного реєстру наукових уста-

нов, яким надається підтримка держави. За 2016 р. два інститути були включені до цього реєстру – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса (директор – В. І. Борисов) та Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності (директор – О. П. Орлюк). Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування та Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку подали всі необхідні документи та найближчим часом очікують рішення про включення до реєстру. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака та Науково-дослідний інститут інформатики і права готують комплект документів.

Ще одним із шляхів розвитку академії залишається розширення мережі її наукових підрозділів та напрямів наукових досліджень. Створення нових інститутів з огляду на складну економічну ситуацію в державі наразі є проблематичним, проте є й інший шлях – функціонування спільних лабораторій та науково-освітніх центрів, які мають поєднати досягнення університетської та академічної науки. Академія бере на себе науково-методичне забезпечення їх діяльності, а її партнери – фінансування. Досвід створення таких лабораторій на сьогодні є. Так, з 2006 р. працює Науково-навчальний центр з проблем правознавства, який очолює ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Почесний президент Національної академії правових наук України В. Я. Тацій. У 2016 р. Науково-дослідним інститу-

том інтелектуальної власності та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка було утворено спільний Науково-освітній центр з інтелектуальної власності. Найстаршій лабораторії в складі академії – Львівській лабораторії прав людини, яку очолює академік П. М. Рабінович, у 2016 р. виповнилося 20 років.

Крім того, на сьогодні функціонують лабораторії:

– з проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака (у м. Івано-Франківськ), утворена на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (очолює кандидат юридичних наук І. Б. Саракун);

– інформаційно-правових проблем інноваційного розвитку та освіти Науково-дослідного інституту інформатики і права (у м. Вінниця), утворена на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (очолює кандидат наук з державного управління О. І. Яременко);

– з проблем гендерної рівності та тимчасово переміщених осіб (у м. Дніпро) (очолює доктор юридичних наук Л. Р. Наливайко).

Відділення академії постійно оновлюють мережу координаційних бюро, через які залучають фахівців з юридичних наукових установ та університетів і опановують нові напрями наукових досліджень. Так, відділенням теорії та історії держави і права було утворено два нових бюро: з філософії права (очолює член-кореспондент НАПрН України С. І. Максимов) та порівняльного правознавства (очолює

член-кореспондент НАПрН України В. В. Лемак).

Одним із головних досягнень академії у 2016 р. стало видання започаткованої за ініціативи Почесного президента академії В. Я. Тація 20-томної «Великої української юридичної енциклопедії». Наприкінці 2016 р. вийшов друком 1-й том «Історія держави і права України» загальним обсягом більш як 60 друкованих аркушів, у підготовці якого взяли участь понад 50 провідних науковців. На початку 2017 р. побачив світ 2-й том «Філософія права» загальним обсягом понад 80 друкованих аркушів, у підготовці якого взяли участь майже 90 провідних науковців. Опубліковані академічні праці дістали схвалення відповідно як у наукових, так і у широких громадських колах. Видавництво «Право» сьогодні отримує замовлення на придбання енциклопедії від наукових та навчальних закладів не лише України, а й Німеччини, Литви, Росії.

Слід наголосити, що такий величезний проект здійснюється без окремого державного фінансування, без авторських гонорарів тощо. Тому висловлюємо слова вдячності всім науковцям, які відгукнулися на пропозицію щодо створення «Енциклопедії», доклали неабияких зусиль та витратили власний час на написання і редагування її статей. Особлива подяка працівникам видавництва «Право» та його директору В. А. Прудникову.

На сьогодні у видавництві триває робота над третім томом «Енциклопедії», що присвячений загальнотеоретичним питанням юриспруденції та порівняльному правознавству. Також до видавництва «Право» надійшли ма-

теріали для томів «Енциклопедії» з кримінального права, криміналістики та екологічного права. Отже, редакційний портфель видавництва на 2017 рік практично сформовано. Усі інші томи енциклопедії готуватимуться до друку у міру подання матеріалів.

Починаючи з 2009 р. Національною академією правових наук України видається «Щорічник українського права», в якому публікуються найкращі статті членів академії та науковців її установ. З 2014 р. «Щорічник» друкується англійською мовою (Yearbook of Ukrainian law). Наразі кожен випуск англійської версії надсилається у понад 70 юридичних бібліотек світу, зокрема США, Канади, Австралії, Великої Британії, Німеччини, Португалії, Швейцарії, Норвегії, Данії, Латвії, Литви.

Упродовж останнього року співробітництво із закордонними науковими та навчальними закладами переходить від стадії ознайомлення та епізодичних контактів до постійної робочої співпраці.

У заходах академії протягом 2016 р. брали участь представники Лодзинського університету, Ягеллонського університету, Дебреценського університету, Університету Миколаса Ромеріса, Вільнюського університету, Університету імені Вітаутаса Великого. Наразі проводяться перемовини про підписання угоди про співпрацю з Карловим університетом (Чехія) – одним із найдавніших університетів Європи; Талліннською школою права (Естонія); Університетом штату Пенсильванія – одним із найкращих публічних дослідницьких університетів США, в якому навчається більш як 45 тис. студентів.

Постійним партнером Національної академії правових наук України у проведенні багатьох наукових проєктів є Координатор проєктів ОБСЄ в Україні. У травні 2016 р. у м. Харкові відбувся перший Східноєвропейський форум з правової реформи «20 років Конституції України: європейська правова традиція і український контекст – виміри правової реформи», у роботі якого взяли участь близько 150 вчених, серед яких 9 науковців із провідних університетів Польщі та Литви. У грудні 2016 р. на базі Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, який очолює академік Н. О. Гуророва, відбувся Медико-правовий форум «Захист прав і свобод людини у сфері охорони здоров'я: виклики та реалії реформи».

Президія здійснює постійну роботу щодо зміцнення зв'язків з органами державної влади, налагодження постійної співпраці, популяризації наукових досягнень академії.

У жовтні 2016 р. у приміщенні президії Національної академії правових наук України пройшов Національний форум «Всеукраїнське громадське обговорення реформи державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні», організований Міністерством економічного розвитку України спільно з Харківською обласною державною адміністрацією та Харківською обласною радою. Захід відбувся за участю Першого віце-прем'єр-міністра України С. Кубіва. Учасники форуму обговорили концепцію реформи сфери інтелектуальної власності та проєкт закону про національну систему інтелектуальної влас-

ності, розробленого за участю науковців академії. Перший віце-прем'єр-міністр України високо оцінив роботу науковців з розробки проекту Інноваційного кодексу України. Результати роботи форуму були широко висвітлені в парламентських та спеціальних юридичних виданнях.

Зміцнюються зв'язки академії з Конституційним Судом України та Верховним Судом. Так, 24–25 листопада 2016 р. у Верховному Суді відбулася Міжнародна конференція «Судова правотворчість у механізмі забезпечення принципу верховенства права в умовах реформування правосуддя», співорганізатором якої виступила Національна академія правових наук України. У складі Науково-консультативної ради при Верховному Суді наразі працює близько 30 науковців Національної академії правових наук України (більш як 40% від складу). Безумовно, це є визнанням високого фахового рівня науковців академії.

Академія разом із Конституційним Судом України взяла активну участь в організації та проведенні Міжнародної конференції «Конституційний контроль і процеси демократичної трансформації у сучасному суспільстві». Троє суддів Конституційного Суду України, включаючи і його Голову Ю. В. Бауліна, є членами Національної академії правових наук України.

У червні 2016 р. у Верховній Раді України відбулася виставка наукових досягнень Національної академії наук України та національних галузевих академій наук. НАПрН України та її наукові інститути взяли активну участь

у роботі заходу, представили основні досягнення академії – наукові дослідження, фундаментальні праці, розроблені законопроекти. Виставку відвідали Голова Верховної Ради України А. Парубій, народні депутати України, голови постійних комітетів.

Активно сприяє розвитку відносин із центральними органами державної влади Київський регіональний центр. Так, у грудні 2016 р. спільно з Вищим господарським судом України було організовано та проведено конференцію «Корпоративний договір: доктрина та зарубіжний досвід», у роботі якої взяли участь судді господарських судів, представники органів державної влади, науковці та експерти у галузі корпоративного управління, юристи-практики. Віце-президент – керівник КРЦ НАПрН України В. П. Тихий є позаштатним консультантом Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, членом Науково-методичної Ради Верховного Суду України, Ради при Генеральній прокуратурі України. У 2016 р. Київським регіональним центром для Генеральної прокуратури України було надано 7 наукових висновків. Незважаючи на суттєві скорочення штатів, Київський регіональний центр протягом останніх років демонструє стабільне зростання, вийшов на рівень самостійного фінансування всіх витрат на утримання центру, у 2016 р. заробив додаткового фінансування на суму понад 300 тис. грн.

Одним із основних завдань академії є науково-експертне супроводження законотворчої діяльності органів держав-

ної влади. Члени Національної академії правових наук України взяли участь у розробленні більш як 60 проектів законів та інших нормативно-правових актів. Серед них: проект Кодексу України про кримінальні проступки, нової редакції Кодексу України про адміністративні проступки, Адміністративно-процедурного кодексу України, нової редакції Митного кодексу України, а також проектів законів України «Про Конституційний Суд України», «Про Вищу раду правосуддя», «Про національну безпеку України», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про органи внутрішніх справ», «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні» тощо.

Провідні фахівці установ академії на постійній основі беруть участь у діяльності понад 45 робочих груп із розроблення законів та інших нормативно-правових актів, серед яких слід виділити Конституційну Комісію, членами якої є 12 членів академії (М. В. Буроменський, С. П. Головатий, А. П. Заєць, М. І. Козюбра, В. П. Колісник, О. Л. Копиленко, Є. Б. Кубко, Н. С. Кузнецова, О. П. Подцерковний, С. Г. Сergyгіна, І. А. Тимченко, Ю. С. Шемшученко).

Академіки Ю. В. Баулін, Н. С. Кузнецова та член-кореспондент М. І. Козюбра входять до складу Ради з питань судової реформи, яка опікується розробленням відповідних законопроектів. Завдяки їх наполегливій праці 2 червня 2016 р. Верховною Радою України були ухвалені зміни до Конституції України, з яких розпочато кардинальну судову реформу. Значних змін зазнав статус Верховного Суду, Конституційного Суду

України, прокуратури та адвокатури України, створено Вищу раду правосуддя. Протягом року членами академії, науковцями її установ для центральних органів державної влади було підготовлено більше 230 наукових висновків, пропозицій, рекомендацій та експертиз до нормативно-правових актів. Особливо плідно у 2016 р. академія співпрацює з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти і науки.

Науковці академії розробили 19 законопроектів в ініціативному порядку. Так, член-кореспондент В. В. Лемак – проект Закону України «Про Конституційний Суд України»; член-кореспондент І. О. Кресіна – проект Закону України «Про Концепцію державної етнонаціональної політики»; член-кореспондент В. Г. Пилипчук – проект Концепції реформування Служби безпеки України; член-кореспондент О. П. Орлюк – проект Закону України «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні»; член-кореспондент В. В. Костицький – проект Закону України «Про обіг земель».

Слід наголосити й на тому, що науковці академії повинні не лише розробляти відповідні законопроекти, а й провадити роботу щодо їх рекламування, популяризації результатів цієї діяльності як серед високопосадовців, так і широкого юридичного загалу та громадян. Заслугує на підтримку й поширення досвід В. І. Борисова та О. П. Орлюк, які на сторінках юридичних газет та журналів регулярно розповідають про розроблені законопроекти, та доводять необхідність їх прийняття. Слід висловити слова вдячності керів-

никам відповідних видань: академіку О. Д. Святоцькому, В. С. Ковальському та багатьом іншим, які активно співпрацюють з академією у цих питаннях.

Одним із основних напрямів роботи академії на найближчі роки має стати дослідження механізмів правового забезпечення національної безпеки нашої держави. Цю роботу розпочато за ініціативою академіка-секретаря Н. С. Кузнецової. Питання забезпечення національної безпеки є пріоритетним для всіх державних інституцій, у тому числі й академії наук. Кожне відділення та інститут мають знайти власні аспекти правового забезпечення національної безпеки відповідно до свого фаху, переглянути тематику досліджень на найближчі роки, запропонувати законопроекти, які потрібні сьогодні державі.

Важливим напрямом діяльності Національної академії правових наук України є розвиток системи підготовки наукових кадрів через аспірантуру та докторантуру. Відповідно до нових законів України «Про вищу освіту» та «Про ліцензування видів господарської діяльності» діяльність науково-дослідних інститутів з цього питання підлягає ліцензуванню. За пропозицією науковців Верховна Рада України намагалася відкласти ліцензування на два роки, але в залі забракло голосів народних депутатів. Отже, на сьогодні ліцензування є обов'язковим.

Усю складну процедуру пройшли та отримали ліцензії Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса (директор – В. І. Борисов) кількістю 25 осіб та Науково-дослідний інститут інформатики і права (директор – В. Г. Пилип-

чук) – 15 осіб. Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, Науково-дослідний інститут приватного права та підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака, Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування підготували й направили всі необхідні документи та очікують рішення Міністерства освіти і науки України.

Уже більш як двадцять років поспіль президія академії здійснює аналітичну роботу щодо підготовки та видання Переліку тем дисертацій з юридичних наук, який стає все більш затребуваним під час пошуку нових та актуальних тем дисертацій. Науковцями Науково-дослідного інституту інформатики і права під керівництвом В. Г. Пилипчука на продовження цієї діяльності розроблено інтернет-ресурс «Правова наука», який містить не тільки базу даних щодо затверджених тем кандидатських і докторських дисертацій, а й уже захищених робіт.

Водночас практика підготовки такого видання показує також й існуючі недоліки, наприклад, надмірну кількість затверджених тем з окремих наукових спеціальностей (лише за спеціальністю 12.00.07 у 2016 р. – 300 тем (24%)). Деякі науковці на порушення вимог законодавства виступають науковими керівниками одночасно великої кількості аспірантів та докторантів. Очевидно ця проблема має бути висвітлена у виступах з обговорення звітної доповіді.

Одним із важливих питань, які слід вирішити під час цієї сесії загальних зборів, є вибори нових членів академії, які вперше будуть проходити за новим

Законом та новим Статутом. Слід підкреслити, що дві галузеві академії – педагогічна та медична вже провели вибори за новими правилами.

Президією академії було оголошено вибори на 23 вакансії, з яких 6 вакансій академіків, 17 – членів-кореспондентів. Це становить майже 20% від наявних членів академії. Зареєстровано на сьогодні 87 кандидатів у члени академії, з них 34 – в академіки, 63 – у члени-кореспонденти.

Одним із найбільш спірних питань, що виникло під час підготовки виборів, стало питання відкритого голосування по виборах академіків, яке прямо передбачене у новому Законі. Президія розглянула це питання та прийняла рішення застосувати спосіб відкритого голосування шляхом підняття іменних карток

як найбільш просту форму. Новелою нового положення про вибори є також рейтингове голосування на відділеннях лише в межах наявних вакансій, що покликало підвищити вплив відділення на процес обрання членів академії.

Цього року розпочала роботу нова бібліотека Національної академії правових наук України. Так, на 3-му поверсі створена постійно діюча виставка найкращих робіт науковців академії. Усі члени академії, науковці її установ мають брати активну участь у наповненні фондів бібліотеки, надати принаймні по одному примірнику своїх праць. До речі, академік Юрій Васильович Баулін передав бібліотеці близько 300 наукових видань.

16 березня 2017 р.